

Ц, 1519

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО

50446

494
it

Єдиний
революційно-демократичний
національний фронт

ПРАГА—БЕРЛІН 1923
ВИДАВНИЦТВО „НОВА УКРАЇНА“

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186253097

Друковано в друкарні К. І. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІГУ.

Більше ніж два роки тому назад Закордонна Група Укр. Ком. Партії звернулася до європейських соціалістичних кол із відозвою „Революція в небезпеці!“. Це було тоді, коли феєричне миготіння декретних смолокипів Кремля кидало на Європу фантастично-чарівні тіні, коли можливість досягнення соціалістичних цілей здавалася близькою, й досить щирий, миготливо-червоний феєрверк Москви в'являвся багатом соціалістам тим „світлом із Сходу“, який принесе визволення всьому поневоленому людству. На тлі московського блиску й сйива застереження Закордонної Групи У. К. П. пройшло невеличкою тінню й не викликало відповідного відношення з боку соціалістичної Європи.

Закордонна Група У. К. П. писала: . . . „революція там (у Росії й на Україні) костенів, мертвіє, не розвивається, а занепадає, власне, радянської влади там уже немає . . .“ „Індивідуалізм і абсолютизм являються признаними, ухваленими методами організації революційних сил; 'єдноліччє' в партії, в органах влади, управління й господарства, зведення колективів до ролі статистів при індивідуумах є нормальне явище в сучасній Росії“ . . . „Сервілізм перед дужчим, занепад ідейности, відсутність колишнього революційного запалу, примітивний індивідуальний утилітаризм — тепер загальне явище серед партійних і непартійних мас російського й українського пролетаріяту“ . . . „Народжується немов якась нова буржуазія, 'совбурія', ніби нова кляса визискувачів, яка живе з робітничої надвартости, яка своїм існуванням і соціальним станом

топче ногами ідею знищення панування паразитарних класів . . . „У заявах і деклараціях провідників сучасного курсу комуністичної політики часто говориться, що в Росії здійснюється й існує справжня демократія, робітничо-селянська. На жаль, це тільки хороші заяви, які завдають повну брехню дійсності . . .“

Тільки через два роки європейські соціалісти шляхом ближчого знайомства з механікою феєрії, шляхом важкого досвіду та болючого розчарування прийшли до всіх вищенаведених висновків і майже що до слова тепер їх повторюють.

Серед певних кол українства позиції Закордонної Групи У. К. П. викликали різьку критику. Важка місія, яку взяла на себе ця течія українського соціалізму, місія, на власному досвіді, розкриття перед укр. демократією дійсної суті московського „комунізму“, зустріла занадто неприхильну, суб'єктивну оцінку, що доходила до повного недовірря й осуду всіх позицій і діяльності Групи.

Тільки час і той самий важкий досвід виявив, оскільки Зак. Група мала рацію у своїх позиціях. І тепер, більш як через два роки, щоб схарактеризувати сучасне становище на Україні мені не треба нічого іншого, як повторити все те, що тоді писала Зак. Група У. К. П.:

„Тут на Україні все мілітаризоване й зцентралізоване. Вважається, що на Україні революцією кермує незалежно партія українського пролетаріату й незалежного селянства, що має й свою незалежну назву— „Комуністична Партія (большевиків) України“. Але це є декларативна, формальна сторона. В дійсності, по суті, партії українського пролетаріату міста й села ще немає. К. П. (б.) У. є тільки обласна організація Р. К. П. Більшість відповідальних керівничих партійних діячів цієї організації прислано і призначено з центру, Політичним Бюром (Політбюро) Центр. Ком. Рос. Ком. Партії. Весь Ц. К. Ком. Партії (б.) України не є вибраним, а призначеним із центра органом. Таксамо більшість керівників місцевих організацій є прислані й призначені Політбюром Ц. К. Р. К. П. Склад самої К. П. (б.) У. через таку політику абсолютизму є як-найбільш випадковий і мало поріднений із широкими робітничими масами України. Бюрократизація й мілітаризація партії, безвідповідальність відповідальних робітників перед організацією, безконтрольність їх і залежність тільки від вищого начальства, дають змогу ріжним непевним, непролетарським і неревольюційним елементам заповнювати собою ряди партії“.

„Таксамо вважається, що Укр. Соц. Рад. Республіка є самостійна, незалежна робітничо-селянська держава. Але це тільки в деклараціях. В дійсності ж — політика абсолютного централізму керівників революції звела не тільки державну самостійність України, але навіть її самодіяльність, на нівець. Тут таксамо все, що можна, зцентралізовано. Особливо у сфері економіки. Промисловість, транспорт, робітничий ринок, харчева справа, фінанси, все це залізними дрютами прикуте до московського центру, звідки даються накази й директиви, що їх часто абсолютно не можна погодити з українськими умовами, але що силою „залізної дисципліни“ мусять бути бюрократично виконаними.

„Декларативно й офіційно існує Правительство У. С. Р. Р. Але воно не є виборне, не є навіть сформоване К. П. (б.) У., а призначене Політбюром Ц. К. Р. К. П. Це є бюрократичний апарат московського центра, який мусять провадити дані йому директиви в дусі загального принципу як-найстрогішого централізму. І знову через це можна бачити таке ненормальне явище, що більшість урядових інституцій обсаджено елементом неукраїнським, чужим українській національності, незнайомим ні з мовою українських широких мас, ні з особливостями українського життя. Що більше — значна частина урядовців на Україні, в руках яких є керування, головним чином, економічним життям України, не будучи комуністами й революціонерами по суті, а тільки приписаними в кар'єристичних мотивів до ком. партії, будучи проїняті старою русифікаторською й централізаторською ідеологією, сугубо, старанно переводять у життя всі заходи абсолютного централізму...

„Наводити тут усім на Україні відомі приклади цієї політики немає рації. Досить сказати, що вся економічна політика в дусі методи абсолютного централізму приводить до голого „викачування“ з України її матеріальних ресурсів. Якихнебудь серйозних, систематичних, пляномірних заходів до організації, підняття й розвивання економічних сил України, рахуючись із її відмінними умовами й особливостями, не робиться. Навпаки, ідея створювання власного економічного, господарчого внутрішньо-самостійного центру, що кермував би всім економічним життям України вважається за контрреволюційну. А тих діячів, навіть присланих із Росії, що хочуть совісно поставитись до своїх обов'язків, що, бачучи кричущу необхідність власне такого центру на Україні, стараються вести свою роботу в такому напрямі, — тих хутко відкликають назад і навіть обвинувачують у українському шовінізмі (будучи часто самі по національності Руськими!).

„Щодо національного питання, яке на Україні займає поважну роль, то тут помічається те саме, що й в інших галузях життя. В заявах цілком щиро й охоче проклямується повна національно-культурна самостійність, рівноправність усіх мов і т. д. Останніми часами, з огляду на висунену життям необхідність ближче підійти до україн. села, керівничі центри висунули навіть гасло „українізації партії, влади“ й т. д. Але всі ці декларації, заяви й гасла мусять лишатися незреалізованими. Ясно через

що: коли найважливіші галузі життя не мають своїх центрів на Україні, коли всі апарати уряду і влади обсажені присланим з московського центру елементом, коли вони залежать тільки від того центру і зносяться тільки з ним, то яка ж може бути мова про їх українізацію? Для чого? Ясно, що коли економічне життя таким способом централізоване, то так же мусять бути централізовані й усі залежні від нього галузі. І говорити про національно-культурну самостійність у цих умовах — неможливо. Це буде тільки самою декларацією, а в дійсності пануватиме й культура й мова тої національності, яка управляє економікою країни. Рівноправності немає: українська мова, як торік була, так і тепер лишилась мовою нерівноправною, як урядували раніше мовою московського центру по всіх інституціях українського уряду, так урядують і тепер, як одсилались назад папери, писані українською мовою, так одсилаються і в цей момент. Бо так мусять бути при такій загальній політиці. Мусять навіть бути підозрілі відношення взагалі до всього українського, як до чогось, що порушує систему абсолютного централізму, що має якісь свої особливості й вимагає окремої, відмінної їх організації. Через це не диво зустріти в найщиріших не-Українців-комуністів відношення до комуністів-Українців як до „нечистих“ комуністів, як до потенціальних контрреволюціонерів. Не диво бачити деяких Українців-комуністів, членів К. П. (б.) У., які, щоб заслужити право бути „справжніми“ комуністами, майже відrekliся своєї національності, стали ренеґатами, й часом із більшою ворожістю виступають проти національних українських змагань, аніж самі не-Українці.“

Тепер навіть Українці-„комуністи“ з К. П. (б.) У. таксамо майже що до слова повторюють вищенаведені висновки.

*

До картини загального становища в Росії й на Україні, накиданої Зак. Групою У. К. П. більше ніж два роки тому назад, тепер треба додати тільки густіших фарб, не мінючи в основі ні одної риси.

Революція не тільки загибав, костенів, а вже загинула, вже перевертається у свою протилежність.

Колишній мікроб „совбура“, в температурі „непа“, пишню й буйно розплодився у справжню нову буржуазію, яка виявляє максимум сласного хижацтва, брутальності та етичного цинізму, якими раз-у-раз характеризується період первісного скупчення капіталу.

Пролетаріят знесилено, розпорошено, затиснуто в лабеті непмана; професійні, класові організації його понищено, чим зовсім віддано на поталу підприємців.

Господарство зруйновано вцент. Обрібна промисловість „згортується“ що-дня, викидаючи на брук тисячі безробітних. Добувальна доходить до нулі. Транспорт обхоплює параліч, якого ніякі бюрократично-чекістські гальванізації не можуть спинити.

Фінансовий стан „радянських республік“ цілком відповідає станові економічному.

Непокомунізм розгублено відступає перед наступом капіталу, й єдиний клопіт його — знайти почесний вихід із трагічної ситуації. Про революцію, комунізм непокомуністи говорять самі з ніяковою або цинічною посмішкою.

Що ж до України, то тут таксамо картина лишається, на жаль, у всій своїй цілості. Тільки теж до неї треба додати більше темних фарб.

Особливо виразною, загрозливою рисою є розпочатий Москвою майже отвертий, систематичний наступ на українську національність. Робиться це ще й досі під заявленними, нудними самим „комуністам“ гаслами „боротьби з контрреволюцією“, але справжні цілі так ясно визирають із кожного акту національної політики Москви, що навіть щиро-засліпленим Українцям-„комуністам“ із К. П. (б.) У. видно їх.

Яскравою і грізною ілюстрацією цих цілей є що-тільки утворений і проголошений так званий „Союз Соціалістичних Радянських Республік“.

Хто знайомий з моральними та тактичними методами Р.К.П., той не буде дивуватися з такої бучної й реклямної формули акту, де зміст абсолютно не відповідає формі. І тільки або зовсім наївні або цілком нещирі люде можуть кваліфікувати цю чергову комедію, як нову форму міждержавного, соціалістичного (не буржуазного!) об'єднання.

Комедійність цього „Союза“ видно вже від самого початку, з невеличкої, але характеристичної для московської політики рисочки. З офіційних звідомлень Москви відомо, що не вона була ініціатором цього „новотворчества“, а немов український Виконавчий Комітет З'їзду Рад. Так і визирає з цієї рисочки стара посмішечка московських царів, що

давали своїм присланим і купованим агентам на Україні директиви виставляти всяку пакість для українського народу, як його власну ініціативу. Найменчий політичний рух на Україні, найдрібніший захід місцевої влади, найнезначніша резолюція місцевих партійних чи „урядових“ органів не може пройти без попередньої цензури й поза загальними інструкціями московського Політбюра Ц. К. Р. К. П.; всім горобцям на Україні відомо, як телефоном у брутальних висловах („дурацьке!“) одмінялись невдалі постанови українського Ц. І. К.'а й диктувались йому резолюції самого Політбюра. І Москва з скромною міною хоче вдати що вона в такій важкій справі, як союз держав, нічого не знала й ніякої пресії на „самостійний“, „уряд“ України не робила, і вся честь за велику нову ідею припадає тільки цьому натхненому соціалістично-комуністичними намірами органі.

Фактично, в дійсності нічого в відносинах не змінилось. Цей „союз“, як це всім відомо, й як читачі могли бачити з відозви Зак. Гр. У. К. П., існував уже два роки тому назад. На основі його конституції вся політична й економічна влада зосереджується в центрі, в „союзному“ органі влади, що має місце осідку в Москві. Складається „союзний“ Ц. І. К., утворюється „союзний“ Совнарком. Все це, розуміється, формалістична комедія. Насамперед, ніякий Ц. І. К., ніякий Совнарком узагалі ніякісінької влади, ніякісінького значіння, крім декоративного, ні в політичному, ні в економічному життю не мають. Друге: коли б вони, припустімо на хвилину, й мали, то хто ж є представлений у тому „союзному“ Ц. І. К.'і? Ті ж самі члени Р. К. П., які в усьому підлягають директивам Політбюра Ц. К. Р. К. П. Петровський, Раковський і всі члени президії „союзного“ Ц. І. К.'а, хто вони такі? Члени Р. К. П.

Вся „творча“ мудрість цього акту є в тому, що твердо, голосно фіксується той стан, який практикувався й так увесь час, фіксуються відносини метрополії до своїх колоній.

Але чому це зроблено? Через що Москва задумала вчиняти цю чергову комедію? Чи не могла вона собі й далі тихенько задовольнятись утвореним і нешкідливим для її панування станом?

Не могла. Треба було.

Над московськими більшовиками лежить одне цікаве, характеристичне прокляття: їхня демагогія часто перевертається в бумеранг і, вернувшись, б'є їх самих. Сталось їм це і в даному разі. Щоб „опанувати українським селянством“, як недавно з цинізмом цигана, пійманого на злодійстві, заявив Х. Раковський, проголошувалась і деклярувалася самостійність України. Щоб обдурити європейських капіталістів і робітників, утворено навіть „самостійний“ український Комісаріят Закордонних Справ*), з ріжними закордонними „самостійними“ місіями та представництвами. Утворено його тимчасово, декоративно. Але тут виявилось оте прокляття бумеранга: сухі, фальшиві декорації почали раптом давати парости, як гілячки верби, застромлені на мокрому місці. Урядовці „українських представництв“ почали помаленьку проймається своєю декоративною ролею, почали входити у професійний інтерес, набірати „самостійницької“ амбіції; почалися навіть тертя з представництвами Москви. Москва моментально зрозуміла всю велику небезпеку, що ховалась у цих маленьких явищах, і вже влітку 1922. р. поміж урядовцями „самостійних“ українських представництв почала ширитися тривожна чутка, що Москва має намір скасувати всі закордонні представництва разом із Комісаріятom і всією „самостійністю“. Але Москва отверто не посміла цього зробити, це не у природі її тактичних метод. Політбюро подало „українським представництвам“ шворочку, яка називається „Союзом Соціалістичних Радянських Республік“ і наказало прилюдно, реклямно,

*) До чого доходила та „самостійність“, показує те, що, коли я перебрав місце Народнього Комісара Зак. Справ, я не знайшов ніякого помешкання для цього Комісаріяту, хоча він „існував“ уже біля півроку, не знайшов ні одного урядовця й ні одного папірця. Абсолютно голе місце, навіть не замасковане ніякою хоч би поганенькою декоративною рядюжечкою. Коли ж я серйозно поставився до сеї комедії й хотів організувати Комісаріят, Х. Раковський заявив мені, що в цьому нема ніякої „нагальної“ потреби. Дійсно, для чого, коли Москва все-одно сама все рішала, не питаючись українського „уряду“, коли Раковський не раз довідувався про свій підпис під нотами post factum.

врочисто, з власної ініціативи задушити себе нею, проспівавши гимн „соціалістичній творчості“ руського большевизму.

Небезпека тут, розуміється, була не в тому, що якесь там представництво, чи якась пара крихтих урядовців почали пумпувати й забувати, як і для чого вони поставлені. Справа виглядала для Москви серйозніше: вона цілком справедливо боялась, що фактом існування хоча б фальшивої „самостійности“ підтримується ідея української державности. А ґрунт для сеї ідеї, очевидячки, настільки сприятливий, що навіть закоренілі, центрослухняні, дисципліновані члени Р. К. П. починають пускати бруньки „самостійности“. Отже треба було, як знайомив усіх своїх вірнопідданих один із таких центрослухняних членів Р. К. П., Х. Раковський, „рішуче і твердо взятись до боротьби з українським шовінізмом, що почав піднімати голову“. І з цією нітрішки не новою метою старі декорації з усіма їхніми бруньками звелено викинути й замінити новою — „Союзом Соціалістичних Радянських Республік“.

Одначе цим „боротьба з українським шовінізмом“ не обмежується. Москва, навчена не одним роком (та й не одним століттям!) „боротьби з українським шовінізмом“, добре знає, що найголовніша суть якраз не в декораціях, що заміна одної другою, „самостійности“ „федерацією“ чи „союзом“, не дасть того, що їй треба. Розуміється, опануванням усього економічного й політичного життя, триманням у своїх руках усіх нервів та м'язів краю, багнетом окупаційної армії, ногоном Чеки, зґраями шпигів і провокаторів, сітками підкупства, обдуру, брехень, — усім цим якийсь час можна тримати Україну в „союзі“. Але тільки „якийсь час“. Большевизм же, виконуючи історичну роллю „сабірателей землі руской“, прижучений, крім того, логікою всієї своєї методології, мусить утворити мертвий звязок, певницій за багнети, ногони й обдур. А для цього йому треба знищити той проклятий ґрунт, на якому навіть якийнебудь Авсем починає проростати пуп'янками українського „шовінізму“.

„Союз“ є тільки стратегічний маневр, це „маскіровка“, декоративний лісок, за яким прихована артилерія. І дула московських гармат звернені

просто в серце українського народу. Царська Москва добре знала, що, тільки забивши до смерті українську націю, можна забезпечити собі з нею такий „союз“, який їй потрібний. Царизм знав, що треба ціляти власне в серце нації: в її культуру, в мову, школу, свідомість. Талановитий спадковець усіх метод царизму, московський більшовизм прийшов до твердого засвоєння цієї вірної методи. Маскуючись то „правом самоопределения вплоть до отделения“, то „самостійністю“, то „федерацією“ чи „союзом“, він безупинно, систематично провадить обстріл української нації. В залежності від стратегічної чи загальної ситуації наступ ведеться сміливіще, отвертіше, й тоді румунський Болгарин оповіщає на Україні „диктатуру руської культури“. Часом же той самий Болгаро-Румун милостиво наділяє український народ „українізацією“ влади, культури й самого українського народу. Але основне завдання лишалось і лишається в Москві те саме: тим чи инчим способом, отверто чи приховано, в життю „боротися з українським шовінізмом“, себто, нищити ґрунт, стихію, викорінити національну українську свідомість.

Тепер (як признався той самий Болгаро-Румун), коли українське селянство ніби опановано, наступ ведеться знову сміливіще. Під голосною бундючною формулою „союзу“ фіксується скасування навіть фіктивних органів державности України й утворюється повна ясність: отверта окупація. Українська культура піддається знову під люту диктатуру руської. Тріумфальний шлях русифікації прочищається чекістським ногом.

Українську мову, ту саму, яку два роки тому назад проголошувалось „законою“, тепер отверто, розперезано висміюється, зневажається, переслідується; инчої назви для неї, як „петлюрівська“ немає.

Українську школу рішуче ліквідується; не декретами, але фактично, без гомону, систематичним зводжуванням її на стан „общеруської“, з викладами руською мовою.

Української книжки на державний кошт майже не друкується, а приватну продукцію її всякими способами спиняється. Доставка зза кордону української книжки цілковито не допускається, ніякого змісту, ніякого

напрямку*). А маленькі урядовці Українці, „представники“ України, волячи волю Москви, з цинізмом льокаїв заявляють, що вони доведуть українські закордонні видавництва до того, що всі їхні книжки погниють або підуть на макулятуру.

В той же час руська книжка, видана й за кордоном, має доступ у Росію. Мало того. Представник „українського“ Всевидата майже офіційно заявив, що на Україні по містах українська книжка непотрібна, через те треба туди давати руську. Що ж до села, то також, із огляду на те, що української книжки на Україні майже немає, то „робітничче-селянська“ влада не може лишати народ без книжки й мусить давати йому руську.

Українських культурних діячів переслідують, висилається з України в Московщину та Сибір. Учителство масово розстрілюється під усякими приводами.

Отже не про державність, не про ті чи інші політичні форми її йде вже мова, а про буття чи небуття української нації, як такої. От-таке завдання ставить собі сучасна російська реакція в одязі непокомунізму.

І треба тверезо признати, що сила в неї немала. Крім зазначених вище фізичних, державно-військових засобів, большевизм має за собою ще таку силу, як опінія майже всього руського громадянства, починаючи від соціалістичної демократії й кінчаючи монархізмом. У цьому питанню майже всі руські політичні течії утворили непроголошений, але однодушний, одностайний, єдиний національний фронт. У цій сфері в большевизму руки розв'язані. Ні в соціалістичній (есерівській, чи есдеківській), ні в ліберально-демократичній, ні тим паче в реакційній, монархістичній пресі не з'явилося досі ні одного слова про цю національну політику большевизму на Україні. Прислів'я „мовчання є знак

*) Мій роман „Чесність з собою“ (закордонного видання) видали чеською мовою чеські комуністи з передмовою, що це, мовляв, один із найбільш революційних сучасних романів. Московські ж комуністи та їхні яничари з К.П.(б.) У. цю книжку не допускають на Україну, бо вона „контрреволюційна“, себто, видана українською мовою.

згоди“ тут цілком на місці. Бо мовчати, будучи свідком такого злочинства, як замах на душу цілого народу, це значить, покривати злочинство, солідаризуватися з ним.

Та навіть і не мовчить руська демократія. Маленький, але знаменний приклад: газета „Дни“, орган руських демократів із соціалістичним напрямом в № 74 (27. 1. 1923) пише:

“Большевики в роли Івана Калиты“... Эта фраза пользуется в сменовеховских кругах большим кредитом. К сожалению, действительность вынуждает к другому выводу... большевики вредят и мешают делу объединения...“

З цього видно, що деякі руські демократи не тільки нічого не мають проти большевиків у ролі Івана Каліти, але ще й невдоволені їхньою роботою. Щире, чи нещире це невдоволення, але факт той, що з цього боку непокомунізм може бути спокійний: не тільки йому не буде ніякої опозиції, але ще й підбадьорення, а, коли треба, то й усемірна допомога.

Граючи на націоналістичних струнах руських політичних партій, одграючи на поневолених народах за програну гру азійсько-бюрократичного „комунізму“, большевизм охоче стає в єдиний національний руський фронт, виступаючи його ретельним виконавчим органом.

*

Українству треба поважно задуматись над цією ситуацією та її тенденціями. А надто українським соціалістам і демократам. Нищення української культури, себто, позбавлення українських робітних мас природного, найлегшого засобу їхнього духового розвитку це є замах не тільки на політичну та державну самодіяльність їх, але й на соціальне визволення, це замах на ту зброю, якою вони повинні оперувати всередині своєї нації проти кляс однонаціональних, але таких, що визискують їх. І тому насамперед на обов'язку тих свідомих і організованих груп, які заступають інтереси робітних кляс, лежить — виступити проти насильства, що твориться над українською нацією.

Завдання надзвичайно важке: проти об'єднаного руського національного фронту, розпаленого ідеєю реваншу за пониження його почуття великодержавного панування, розлюченого можливістю відірвання економічно-багатих країн, озброєного апаратами державної влади, — протиставити силу, здатну спинити наступ руського імперіялізму.

Розуміється, такого завдання ні одна з соціалістичних течій на саму себе взяти не може. Супроти єдиного фронту руського націоналізму повинен стати єдиний фронт української трудової демократії, себто, майже всієї української нації.

Одним із чинників, що надають большевизмові певної смілости та цинізму в його націоналістичній агресивности є роз'єднаність, розпорошеність українства, як національного цілого. В 1917. році українство, поділяючись у соціально-політичній лінії на різні противні собі течії, в той же час усе було наскрізь пронизане й тісно пов'язане єдиним національним током. Це творило ту велику, навіть дивовижну силу, яка (при инчих сприятливих умовах) змогла українську етнографічну, викликану з небуття туманність перетворити в організовану національно-свідому державність. У процесі революції сила струї почала опадати. Дужчі сили порвали звязки й розбили українство на ряд дрібних угруповань, нічим не пов'язаних між собою. Кожне угруповання зокрема має певні національні постуляти, в кожній групі зокрема є якась певна національна енергія, але кожна група стоїть ізольовано від других, і та групова, ізольована енергія мусить пропадати дурно, їй несила виконати самій роботу в загально-національному розмірі. Для сеї роботи потрібна сила цілого ряду груп, об'єднання ізольованих енергій у одну компактну, пляномірно організовану, доцільно-напрявлену енергію, пов'язану одним спільним током.

Ініціативу такого об'єднання, повторюю, повинні взяти на себе революційно-соціалістичні течії, як представники інтересів найбільш зацікавлених у національному визволенню поневолених клас.

Але, творячи єдиний національний фронт, ми не повинні забувати, що національний момент є нерозривно зрослий із моментом соціально-

політичним, що сам про себе він у природі людського громадянства не існує. Отже не всяка національна група може бути включена в загальне об'єднання. Будучи національно одно-напрямними, різні групи можуть мати такі протилежно соціально-політичні напрями, що від сполучення цих напрямів не вийде ніякого доцільного руху, а тільки внутрішнє тертя і взаємне паралізування. База єдиного фронту повинна бути така, на якій різнобіжність соціально-політичних тенденцій не нищила б однобіжності національної.

Отже які соціально-політичні напрями повинні ввійти в об'єднання?

Очевидячки, ті, які заступають інтереси клас найбільш численних, продукційних, найнеобхідніших для існування національного цілого. А такими класами є за сучасної структури української нації селянство і пролетаріят (включаючи в ці категорії й ту інтелігенцію, яка вийшла з цих клас і класово не порвала з ними). Вони складають 95 відсотків української нації, вони є головними продуцентами національного багатства, вони — найнеобхідніша складовина цілого.

Таким чином, в основу єдиного національного фронту повинні бути покладені інтереси й прагнення власне цих клас, і вони ж, ці класи, повинні бути головною дієвою силою в боротьбі за загально-національні досягнення. Себто, єдиний національний фронт трудової демократії.

Всі останні соціально-політичні течії, що мають противіжний, ворожий до демократії напрям, іншими словами: всі антидемократичні, консервативні й реакційні угруповання, повинні бути відсунені від цього об'єднання. Цих угруповань небагато, й сила їх незначна, але тенденції їх остільки гальмують поступ демократії, що в інтересах хоча б самої національної боротьби вони повинні бути усунені з загального фронту.

Реакційні угруповання такі: монархісти всяких одтінків, комуністи московської концепції й отаманці (так звані „петлюрівці“).

Українські монархісти, поділяючись на різні „орієнтації“, всі разом виявляють інтереси поміщицтва. (Цікаво, що майже всі національно-

свідомі Українці-поміщики, — а вони так нечисленні, що всіх їх можна на пальцях перерахувати, — належать до монархістичних груп. Ідеологами їх також є поміщики.) Цілком природно, що в інтересах поміщицької класи вони будують і всю державно-політичну національну концепцію.

Тут не місце входити в докладний розгляд і оцінку монархістичної концепції, досить зазначити, що головне в усіх програмах цих груп це: — утворення такої української держави, яка забезпечувала б поміществу власність на землю й кермівниче місце в державно-політичному житті.

Ясно, що ця концепція держави стоїть у такому протиріччю з інтересами селянства та демократії, що про якусь спільну акцію цих двох течій балачки не може бути. Крім того, з національного погляду українське поміщество таке крихтне щодо кількості й таке нетривке національно (згадаймо зраду козацької старшини національних інтересів за свої класові привілеї, згадаймо хоча б „федерацію“ скоропадщини й оборону її ще й тепер українськими поміщиками), що відсунення сеї групи навіть у чисто-абстрактному національному об'єднанні було б непомітне.

Про комуністичні елементи московської концепції, після сказаного вище, говорити багато не треба. Всякий прихильник московського „комунізму“ (чи будучи членом Р. К. П., чи не будучи ним), є тим самим ворог демократії, оборонець реакційної, безконтрольної, безвідповідальної влади, заснованої на фізичній силі, прихильник диктатури узурпаційної невеличкої групи людей над усіма класами народу, а на Україні просто брутальної військово-бюрократичної окупаційної влади.

В той же час окремі групи чи особи, що стоять на ґрунті наукового комунізму, у програмі й тактиці яких є недвозначне визнання принципу демократії, в об'єднанні можуть бути включені.

Третя антидемократична, реакційна група є так звані „петлюрівці“. Це—переважно прихильники військової диктатури (отамані). Формально, декларативно (як і московська олігархічна диктатура), вони мають загальні гасла й демократії й республіки. Але практика сеї групи, всі політичні методи та тенденції її стоять у яскравому протиріччю з елемен-

тарними вимогами демократії. Узурпаційний, безвідповідальний, безконтрольний і авантюристичний характер сеї течії роблять її нічим не відмінною від усякої реакційної, антидемократичної групи.

Користуючись тяжким міжнародним і внутрішнім становищем української нації, невеличка групка людей узурпувала собі назву „уряду У.Н.Р.“ і шантажує на патріотизмі певної частини українського громадянства. Давно стративши всякий звязок із дійсними урядами У.Н.Р., цілком одірвавшись од усяких політичних партій, і тих народніх верств, що їх представляють ці партії, петлюрівщина все ж таки провадить далі свою смішну й жалюгідну комедію „урядування“. Об'єктивність вимагає завважити, що значна більшість „петлюрівців“ досить правильно оцінює суб'єктивну суть, і „тарнівського центру“, й „головного отамана“, С.Петлюри, і всієї навіть петлюрівщини. Але остільки в сих людей перевернене національне почуття, що вони готові заплющувати очі на всю вбогість свого центру, готові миритися з усіма його шкідливими й ганебними вчинками, аби бачити в них носіїв української державности. І часом із якоюсь очайдушністю навіть самі себе називають „петлюрівцями“.

Не кажучи вже про всі ті величезні шкоди, які нанесла українському народові „політика“ отаманії, не кажучи про її злочинну ролю в відносинах Польщі до галицького українства, петлюрівщина з чисто національного погляду є явище глибоко негативне. Петлюрівщина самим своїм іменем має тенденцію позбавити весь український рух його всенароднього національного обличчя, вона накладає на його тавро якогось локального явища, якоїсь персональної акції в межах єдиного „общеруського народа“ й „єдиної-неділимой Росії“: петлюрівці, денікінці, врангелівці, все це російські білогардійці, що борються проти радянської влади.

Ще в початках боротьби проти гетьманату, в самому зародку петлюрівщини, Директорія ясно бачила небезпеку від хоробливої саморекламности С. Петлюри, який усіма способами старався надати всьому рухові своє ім'я. Вона була змушена винести офіційальну постанову про необхідність виразного підкреслення, що її війська не „петлюрівські“, а українські й республіканські. Але ворогам національно-україн-

ського і республікансько-демократичного руху було дуже корисно звести цей рух на акцію одної особи, відняти в його загально-народню, національно-українську прикмету. І через те вони ретельно допомагали С. Петлюрі в його злочинній честолюбності, гаряче рекламуючи його й, дійсно, добившись певного успіху: в очах і устах багатьох звузивши розуміння Українця до „петлюрівця“.

І ще й тепер противники українського визволення, навіть серйозні політичні діячі, докладно знайомі з дійсними фактами української революції, охоче називають увесь український рух „петлюрівським“. Той самої тактики тримається й московська окупаційна влада на Україні. Вся її політика власне звернена до того, щоб знищити саме ім'я українське, стерти його зо свідомости мас, замінивши „петлюрівщиною“, „махнівщиною“, „тютюнниківщиною“*).

Ті Українці, які з погано зрозумілого патріотизму називають себе „петлюрівцями“, самі не відають, що творять; вони не розуміють, що самі грають на руку ворогам їхнього патріотизму, що самі себе нищать як Українців, розписуючись у недорослості до загально-національного імені й затушовуючи це ім'я в широких, так мало ще свідомих масах народу.

Петлюрівщина, розуміється, повинна бути виключена з єдиного фронту. Але проводирям її, коли в них є хоч трохи національного сумління, треба ліквідувати цю жалюгідну комедію „тарнівського уряду“, розпустити той десяток своїх бідних „урядовців“ і зникнути з обрію українського національного й політичного життя. Повинні ж вони, нарешті, зрозуміти, що для величезної більшості українського громадянства й

*) Під час мого короткого перебування на посту „Заступника Голови Ради Народніх Комісарів У.С.Р.Р.“ я мав нагоду прийняти досить значну кількість різних українських депутацій. Із їх висказів я виразно бачив, як московські агенти на Україні провадили політику зведення всього українського на „петлюрівське“, на щось локальне, бандитське. Так, наприклад, одна учительська депутація жалілась мені, що руські комуністи, агітуючи по селах, ставили селянам питання: „Товарищи крестьяне! На каком языке хотите школу: на русском или на петлюровском?“

широких мас народу вони не є й не можуть бути ніяким „центром“, що вони не є й не можуть бути „носіями української державности“. Для українського народу сором був би мати купку людей, що несуть (як говорять про них) „собачу службу“ в ворожій до його держави, як представників і носіїв його державности.

Ідея української державности й визволення має найкращого носія в самому народі, в його національній свідомості. Вона живе там, на Україні, за неї весь час, що-дня, на кожному місці борються українські працюючі маси, українська трудова інтелігенція, українські політичні партії. Коли десь на території Польщі зникне купка людей, що безвідповідально називає себе „урядом“ і „носієм української державности“, від цього ні ідея державности, ні боротьба за неї не тільки не зникнуть, а, навпаки, тільки значно виграють.

*

Таким чином, загальна ідеологічна база намічає і складову організаційну базу, з необхідністю виключаючи з неї противобіжні елементи.

Які ж повинні бути тактичні методи об'єднання?

Вони в головній мірі залежать од тих конкретних цілів та гасел, які те об'єднання ставлять. Основна ціль: визволення українського народу від національного та політичного гніту московської деспотичної окупації в формі української самостійної демократичної держави. Отже гаслами можуть бути:

1. незалежна, самостійна українська республіка;
2. виборність державної й місцевої влади;
3. відповідальність влади перед представницькими колективами й контролю над нею з боку цих колективів.

З цих основних програмових тез повинні випливати й відповідні тактичні методи. Демократія не може бути ні подарована, ні накинена сторонньою силою народові. Вона повинна рости і творитися всередині народніх мас і ними самими. Отже не захоплення влади за всяку ціну і проголошення української державности якиминибудь способами треба

для демократії. Такі способи закріплення національного визволення були в історії української революції. Не засновані на участі й міці мас, принесені на багнетах чужої сили, вони були чужі масам, випадкові, залежні від тої чи іншої зокільної кон'юнктури й через те недоцільні, а переважно й ворожі демократії. Не відмовляючись у принципі від збройної боротьби за свої домагання, українська демократія всю вагу своєї визвольної акції повинна перенести на маси. Збройна боротьба може виникнути, як остання необхідність, але повинна виникнути тільки в результаті міцної організації мас, їх політичного та національного підготовання. Стихійні, неорганізовані вибухи (повстання), часткові „путчі“, крім руйнації господарства країни, крім провокації населення й води на млин московського терору, нічого не дає й не може дати. Петлюрівщина, щоб, з одного боку, не дати забути про себе, а з другого боку, будучи знаряддям у грі Польщі з Москвою, робить ці злочинства, бо нічого іншого робити не здатна.

Демократія ж повинна кермуватися іншими тактичними цілями, а саме: організації, усвідомлення, об'єднання сил українських працівничих мас і шляхом плянормірної легальної й нелегальної організаційної праці, і шляхом активної, трудної, щоденної роботи в політичному, економічному, культурному й т. п. життю краю.

Тут ми підходимо до конкретного питання: як саме можна провадити організацію та підготовання мас на реальній роботі при цьому поліційно-абсолютистичному режимі, де вияв самодіяльності народу, де всяку ознаку демократії фізичною силою не допускається і переслідуються? Очевидячки, треба проти сеї фізичної сили протиставити другу фізичну силу, скинути її, а тоді, проголосивши загальне, рівне й т. д. виборче право, дати можливість масам виявити свою волю в Установчих Зборах.

Такий є хід думок деяких демократів. Однак сея тактична метода є й малореальна, й недоцільна. А головне, засуджує активні елементи на бездіяльність, мрійність та авантюризм. А тим часом певна можливість роботи є.

Відмінність непокомунізму від звичайного реакційного режиму є та, що в його після перших часів щирого революціонізму лишилися ті вивіски, які колись не тільки вабили до себе робітничі маси Росії та Європи, але й спокушали собою голови видатних європейських соціалістичних та демократичних діячів. Революціонізм одцвів, давши гідкий плід централістичного бюрократизму, бонапартизму та реакції. Одначе колишні вивіски („робітниче-селянська держава“, „робітнича демократія“, „соціалістична республіка“, „комуністична партія“, „радянська влада“ і т. п.) лишилися. Московський більшовизм мусить їх лишити, бо, знявши їх, він виявить перед усім світом той страшний зміст, який він за ними поки-що ховає, себто, засудить себе на швидку смерть.

Отже існує об'єктивна, залізна необхідність, яка приковує непокомунізм до тих формул, які тепер не тільки чужі його природі, але й явно ворожі до його. Вчуваючи, наприклад, що радянська влада може принести йому загибель, борючись усіма силами проти найменшої реалізації її, насилуючи, давлячи, фальшуючи вияв демократії, він усе ж таки не може, не сміє остаточно задушити її.

І це є те поле, на якому для української демократії являється певна можливість вступити в боротьбу з московським абсолютизмом. Час уже зрозуміти, що не радянська влада сама по собі, не радянська демократія є ворог і української державности, й соціально-політичного визволення працівничих мас, а якраз одсутність її, скалічення радянської демократії, зведення її московським централізмом до позбавленої реального, дієвого змісту формули.

Та який би ні був погляд ріжних течій української демократії на радянську владу, всі вони повинні признати:

1. що радянська демократія є певна форма демократії; одні можуть уважати її за обмежену, нечисту форму, другі, навпаки, за чисту, позбавлену шкідливих упливів формального парламентаризму; але так чи инакше система рад, вільно вибраних, рад, що мають усю повноту влади, є форма народоправства, що виключає абсолютизм і поліційний централізм;

2. що за існуючих умов і обставин на Україні це є єдина точка прикладення сил української демократії.

Треба виходити з реальної кон'юнктури і з даного співвідношення сил. Чи з принципіальних, чи з тактичних мотивів українська демократія повинна прийняти факт існування формули радянської демократії. Але прийняти, розуміється, не пасивно, не так, як прийняли деякі групи, що, признавши формулу, дали свій підпис не провадити ніякої політичної діяльності, себто, не торкатися змісту сеї формули, не впливати на зміну його. Це—самогубство, це—викреслення себе з політичного організму українського народу і в певній мірі злочинство проти його. Признання факту існування формули радянської демократії, навпаки, зобов'язує до як-найбільшої активності, до заповнення даної формули відповідним змістом. Успіх „безпартійних“ на останніх виборах до рад повинен служити доказом присутності якогось життя під формулою й можливість заповнення її живим змістом.

Українська демократія повинна брати як-найактивнішу участь у всіх органах політичного, адміністративного, господарчого, культурного життя, повинна всякими способами проходити в усі установи, інституції, заклади, підприємства, не страхаючись перепон і не продаючи своє політичне первородство ні за щочавичну юшку, ні за роскоші та „лакомства нещасні“. Окупаційна московсько-шовіністична влада спеціально дбає і дбатиме про те, щоб не допустити до праці та ще відповідальної українську демократію, вона вживає і вживатиме всіх репресій та переслідувань, щоб ослабити силу і значіння українського національного елементу. Але в тому й полягає боротьба, щоб боротися з усіма перепонами, перешкодами та страхіттями.

Але ся боротьба може дати позитивні наслідки тільки тоді, як демократичне українство виступить організованим, єдиним, одностайним фронтом, коли сконсолідує свої сили, виробить єдину державно-політичну та соціально-економічну плятформу, єдині тактичні методи. У справі такої консолідації ініціативу й підготовчу роботу повинна взяти на себе еміграція. В поліційно-окупаційних умовах України ця робота

дуже трудна для тамошньої частини української демократії. Створення єдиного революційно-демократичного фронту за кордоном повинно послужити спонукую для аналогічної консолідації на Україні, для єдинофронтної праці й боротьби. Гасла, вироблені за кордоном можуть послужити основою гасел усеукраїнського демократичного об'єднання.

Розуміється, від перших же кроків на цьому шляху виявиться сила перешкод і труднощів. Насамперед, усі противники української демократії почнуть уживати всіх заходів, щоб зірвати й розбити цю акцію. Непокомуністи та їхні яничари, напнувши на себе старі, заляпані кров'ю та заявлені масними непманськими обіймами „комуністичні“ тоги, почнуть вигукувати про „контрреволюційність“. Спеціально щодо моєї особи, то, щоб ослабити мій голос, який я дозволив собі забрати в сій болючій і важкій для всякого Українця справі, будуть висувати всі улюблені моїми противниками „гармати“: мою ніби „мінливість у позиціях“, „імпульсивність“, „емоціональність“, „поетичність“, одне слово — всю ту немудру, легеньку зброю, яку може піднести навіть усякий хлопчик без штанців і якою часом не соромляться оперувати й більш дорослі віком люде. Я охоче приймаю зарані всі стріли і хлопчиків і дорослих, сподіваючись, що вони мені дадуть декільки гумористичних хвилин.

Але сумно буде, коли інші політичні діячі в такий грізний мент огляда-тимуться на опінію ворогів українського визвольного руху, коли не матимуть мужности стати в ряди і прийняти на себе в інтересах колектива удари ворога.

Власне такої емоціональності не повинно тепер бути. А таксамо не певинно бути місця амбіційним емоціям, цим не менче дужим ворогам, ніж московський імперіялізм. Треба окремим групам і особам української демократії перемогти свої взаїмні кривди, образи, непорозуміння, в яких би гострих і тяжких формах вони колись ні були. Треба припинити серед демократії амбітницьке вишукування й підраховування взаїмних помилок, передавши їх на вищий суд історії, собі ж на цей час

лишивши тільки той досвід, що розбиття, роз'єднаність української демократії є тільки на користь її національним та соціальним ворогам.

І треба знайти в собі не тільки холодне, тверезе розуміння великої небезпеки для нашого народу, але й певну готовість перетворити в акцію це розуміння, певну емоцію самовідданості загальним цілям.

Коли українська демократія не знайде в собі потрібного передбачення, потрібної здатності до самоопанування, здатності до саможертви, коли не зможе піднестись понад свої групові чи навіть особисті амбіції та інтереси, коли ця авангардна, свідома, найбільше здатна до організованої акції частина української селянсько-робітничої нації не знайде в собі потрібних будівничих сил, то що ж вимагати від неорганізованої, позбавленої можливості самоусвідомлення народньої стихії?

Єдиний фронт вимагає єдиної волі, єдиного розуміння, єдиного плану боротьби, себто, певного обмеження індивідуальностей. А без єдиного фронту, без пляномірного організованого одностайного напруження сил великої частини української нації визволення її — неможливе.

X X X